

E RAWA NI O KAUTA MAI NA BETEL NUT E OSITERELIA?

Na veidusimaki vei ira na cakacaka ena ituvatuva ni PALM

O rawa ni kauta mai e 10 na kilo na betel nut e Ositerelia mo vakayagataka vakataki iko. Kevaka o na tiko e Ositerelia ena loma ni dua na gauna, e rawa ni vakauta mai ena meli nomu vuvale e rauta ni 10 na kilo na betel nut. Ia, e vakatabui na volitaki ni betel nut.



E rawa ni o vesu se totogitaki vakailavo kevaka o tobo ni o volitaki betel nut ni vakatabui vakalawa.

Vakayagataki ni Betel nut e Ositerelia

O ira na cakacaka ena ituvatuva ni PALM era rawa ni vakayagataka, wasea qai mama na betel nut e Ositerelia, e sega ga ni vakatarai mera volitaka.

O nomu itaukei ni cakacaka ena rairai sega ni vakatara mo vakayagataka na betel nut ena gauna ni nomu cakacaka. Na vuna ni betel nut e rawa ni vakaleqa nomu vakayacora vinaka nomu cakacaka. O rawa ni qai vakayagataka ni oti na gauna ni cakacaka.

Na kasiviti ni betel nut e rawa ni vakacacana na itikotiko se vanua o cakacaka tiko kina. E dodonu mo vakayagataka e dua na koniteina mo kasivi kina me kua ni vakacacana na vanua. Ni o vakayagataka e dua na koniteina, keitou vakatura mo biuta ena benu ni o vakayagataka oti, se savata vakavinaka ni bera ni vakayagataki tale.

O ira na nomu vuvale kei na itokani era rawa ni vakauta yani ena meli na betel nut ena gauna o tiko kina e Ositerelia me kua ga ni sivia e 10 na kilo, me tawa ena palasitika e laurai levu na ka e tu e loma qai tiko vata kei na sitivikiti ni phytosanitary. Eso tale na ikuri ni lawa qo e vakarautaki ena tabana tarava.

Na veika e vakatabui ena Pasifika

Eso na matanitu ena Pasifika kei na kena waqavuka, wili kina na Yatu Solomoni kei Papua New Guinea, e tiko ga na kena vakatatabu ena veika e vauca na vakayagataki ni betel nut kei na kena kau ena taudaku ni matanitu.

Mo veitaratara rawa kei na Tabana e Qarava na kena vakau mo kila na lawa e vakamuri ena nomu vanua.

Leqa ena nomu bula

E bibi mo kila na leqa e vakavuna na betel nut ena nomu bula. Na leqa ena dua na gauna lekaleka kei na leqa tudei ni betel nut:

- tubu ni pamu ni uto, tubu ni dra, buno kei na tubu ni katakata.
- veisau ni roka ni bati kei na gadro
- alasa ni gusu kei na mate ni gadro
- kenisa ni tilotilo (vakabibi na tebenigusu, gusu, kei na yame).

Kevaka o kauta tiko mai na betel nut kei iko ni o gole mai Ositerelia, e dodonu mo:



1. Tiko nomu sitivikiti ni phytosanitary mai na nomu matanitu ni bera ni o gole

- E dodonu me okati kina na itukutuku kei na veivakadeitaki mai na ivakarau ni kena vakau na iyaya ena tabana ni biosecurity. E rawa ni laurai na veika qori ena kena muri na veidusimaki ena wasewase ni 'So tale na ivakamacala' e ra.



2. Me kua ni sivia e 10 na kilo (dua na tamata)

- Mo nanuma tiko me palasitika e laurai na ka e tu kina.
- Kevaka e tiko vei iko e sivia e 10 na kilo, ena kau me lai dikevi ena taudaku ni rara ni waqavuka. Ena vinakati mo sauma na kena itotogi, qai rawa ni vica na siga se macawa me vakau yani vei iko na betel nut.



3. Mo vakalewena vakadodonu na nomu kad ni pasidia e dau vakaleweni ni bera ni o sobu qai okata kina:

- Ni o kauta tiko mai na betel nut, se mani nomu beki o kauta kei iko e loma ni waqavuka se nomu kato ni iyaya.
- Na kau tale eso (vaka na lime kei na korokua) e tiko kei iko.
- Mo vakadeitaka mo sauma na taro cava ga e tarogi vei iko vei ratou na kasitaba se vakaillesilesi ni biosecurity qai vakaleweni vakadodonu.



4. Gauna o yaco mai kina e Ositerelia

- Mo vakaraitaka na betel nut o kauta mai, wili kina na sitivikiti ni phytosanitary kei na nomu kad ni pasidia vei ratou na vakaillesilesi ni biosecurity.
- Eratou na rawa ni dikeva vakaillesilesi ni biosecurity na betel nut.
- Kevaka e toka ga ena iyalayala ni bi e vakaturi na betel nut, tiko vata na kena ivola, qai sega kina na manumanu, ena soli lesu vei iko.

Mo kila eso tale na itukutuku

Kevaka e dua nomu taro me baleta na kena kau mai se na vakayagataki ni betel nut e Ositerelia, o rawa ni kunea eso tale na itukutuku ena vanua qo:

- Australian Government Biosecurity Betel Nut Conditions, BICON: www.bit.ly/import-conditions-betelnut
- Sending country Labour Sending Unit: www.palmscheme.gov.au/countries
- Country liaison officers or labour attaché in Australia: www.palmscheme.gov.au/contact

BICON

